

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΜΕΛΕΤΗΣ ΤΗΣ ΔΙΑΤΑΡΑΧΗΣ
ΕΘΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

» ΕΡΕΥΝΑ
ΠΡΟΛΗΨΗ
ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ
ΤΩΝ ΚΙΝΔΥΝΩΝ
ΣΤΗ ΧΡΗΣΗ
ΤΟΥ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΙΩΜΟΣ- ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΦΛΩΡΟΣ

ΛΑΡΙΣΑ 2011

Ιστοσελίδες Κοινωνικής Δικτύωσης και Διαπροσωπικές Σχέσεις

Γιώτα Γ. Γιώτα

Καθίσκος MSc., Υποψήφια Διδάκτωρ του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, Τμήμα Ειδικής Αγωγής

Περίληψη

Το παρόν άρθρο επιχειρεί μια σύντομη παρουσίαση διεθνών ερευνών πάνω στη χρήση ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης και την επίδραση της συμμετοχής των χρηστών τους σε διαδικτυακές κοινότητες στη συμπεριφορά και την κοινωνικότητα τους εντός και εκτός Διαδικτύου. Τα μεικτά συμπεράσματα κάνουν όλο και πιο επιτακτική την ανάγκη της έρευνας για την κατανόηση των επιπτώσεων των διαδικτυακών κοινοτήτων στις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις των ατόμων.

Εισαγωγή

Η εισαγωγή του Διαδικτύου στην καθημερινότητα ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια των τελευταίων 15 ετών προκάλεσε μεγάλες αλλαγές στις πρακτικές πληροφόρησης, εμπορίου, ψυχαγωγίας και επικοινωνίας των ανθρώπων (π.χ. Barnes, 2003). Η έλξη του δεν έγκειται μόνο στην πρόσβαση σε πληροφορίες αλλά κυρίως στη δυνατότητα πρόσβασης σε κοινωνικά περιβάλλοντα (Walther & Parks, 2002).

Το πιο πρόσφατο κύμα τεχνολογικών μέσων, που ομαδοποιείται ως «Web 2.0», έχει οδηγήσει σε περαιτέρω εξέλιξη των τρόπων με τους οποίους οι άνθρωποι και ειδικά οι νέοι επικοινωνούν, ψυχαγωγούνται και δικτυώνονται. Οι ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης (Social Networking Sites) αποτελούν ένα ιδιαίτερα δημοφιλές διαδικτυακό εργαλείο επικοινωνίας που επιτρέπει στους χρήστες τους να αλληλεπιδρούν μεταξύ τους μέσω προφίλ και δικτύων (Pew Project on the Internet and American Life, 2000).

Με την παροχή μιας δυναμικής και συνάμα πολύμορφης πλατφόρμας επιτρέπουν τις αναζητήσεις, την ανταλλαγή δεδομένων πολυμέσων, καθώς και την αναζήτηση ατόμων με κοινά ενδιαφέροντα. Περιλαμβάνουν εκατομμύρια μέλη από όλες τις ηπείρους και από όλες τις ηλικιακές ομάδες, αν και η νεότερη γενιά φαίνεται να έχει μεγαλύτερη αντιπροσώπευση (Cachia, Comprano, & Da Costa, 2007). Η χρήση τους είναι τόσο διαδεδομένη που έρχεται δεύτερη ή ανταγωνίζεται τις μηχανές αναζήτησης (Lenhart, Madden, & Hitlin, 2005).

Ενδεικτικά, χρησιμοποιούνται για κοινωνικούς (διασύνδεση και δικτύωση) αλλά και λειτουργικούς σκοπούς – καθώς τα εργαλεία τους έχουν τη δύναμη να διαδώσουν γρήγορα πληροφορίες για γεγονότα και δραστηριότητες. Επιπλέον, συνδέονται όλο και περισσότερο με τον επαγγελματικό χώρο και την αναζήτηση εργασίας και είναι πλούσιες πηγές αναζήτησης πληροφοριών (UCLA Center for Communication Policy, 2000).

Η αξιοπρόσεκτη αύξηση ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης όπως το Facebook, το MySpace και άλλων ανά τον κόσμο, είναι μια από τις σαφέστερες ενδείξεις ότι οι ψηφιακές τεχνολογίες αλλάζουν ριζικά το τοπίο επικοινωνιών, τόσο, που πολλοί ενεργοί χρήστες τους τις απολαμβάνουν ως αναπόφευκτη μορφή επικοινωνίας. Οι αρχές της κοινωνικής δικτύωσης συνυφαινονται όλο και περισσότερο στον ίδιο τον ιστό του Διαδικτύου (Ofcom, 2008).

Μέρος II: Ιστοσελίδες Κοινωνικής Δικτύωσης και Διαπροσωπικές Σχέσεις

Από την ανασκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας προκύπτουν έρευνες που έχουν εστιάσει σε πλήθος παραγόντων συμπεριλαμβανομένου του τύπου χρήστη, των χαρακτηριστικών προσωπικότητας και των κινήτρων χρήσης ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης. Τα συμπεράσματα που προκύπτουν είναι μικτά. Η πρόσφατη έκρηξη ερευνών για το Διαδίκτυο έχει να παρουσιάσει πλήθος συμπερασμάτων που μπορούν να ερμηνευθούν είτε για να υποστηρίξουν, είτε για να αντικρούσουν την αξίωση ότι το Διαδίκτυο είναι μια μοναχική δραστηριότητα, επιβλαβής για τις κοινωνικές σχέσεις των ατόμων (Haythornthwaite & Wellman, 2002: 24).

Ερευνητές θεωρούν ότι η επικοινωνία με τη χρήση υπολογιστή δεν είναι κατάλληλη για σύνθετα, συναισθηματικά, και διφορούμενα μηνύματα, λόγω της έλλειψης κοινωνικό-συναισθηματικών στοιχείων (Barua, Chellappa, & Whinston, 1997), της μη ύπαρξης κοινωνικής παρουσίας (Connell, Mendelsohn, Robins, & Canny, 2001) και της χαμηλής τους ποιότητας ως μέσα επικοινωνίας (Daft, Lengel, & Trevino, 1987). Αν και επιτρέπουν κάποια κοινωνικο-συναισθηματική επικοινωνία μέσω κειμένου και emoticons (Baron, 2008), αυτές οι πηγές πληροφοριών δεν είναι τόσο ισχυρές όπως στις πρόσωπο-με-πρόσωπο αλληλεπιδράσεις.

Ο Kraut και οι συνεργάτες του (1998) αναφέρθηκαν στο «παράδοξο του Διαδικτύου», δηλαδή σε συμπεράσματα που κατέδειξαν ότι η αύξηση στην επικοινωνία που επήλθε από τη χρήση του Διαδικτύου, έχει στην πραγματικότητα αρνητικά αποτελέσματα για την κοινωνικότητα του χρήστη και την ψυχολογική του ευημερία. Συγκεκριμένα, η μελέτη τους, καθώς και οι μελέτες του Nie συνδέουν τη χρήση του Διαδικτύου με αρνητικές κοινωνικές συνέπειες συμπεριλαμβάνοντας απόσυρση από οικογένεια και φίλους (Markham, 1998), έλλειψη συνολικής κοινωνικής συμμετοχής (Nie & Erbring, 2000) και κοινωνικών δεξιοτήτων, καθώς και βίωση σε μεγαλύτερο βαθμό μοναξιάς και καταθλιπτικών συναισθημάτων (Nie, Hillygus, & Erbring, 2002). Οι διαδικτυακές σχέσεις που μπορεί να δημιουργηθούν, συχνά απεικονίζονται από τους ερευνητές (Nie, 2001) ως πιο «αδύναμες» λόγω της μικρότερης αλληλοεξάρτησης, κατανόησης, δέσμευσης και αυτό-αποκάλυψης που προσφέρουν (Chan & Cheng, 2004. Scott, Mottarealla, & Lavooy, 2006).

Γενικότερα, ο τρέχον δημόσιος αντίλογος γύρω από τις ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης κυριαρχείται συχνά από ανησυχίες σχετικά με τον πιθανό ρόλο τους στην υπονόμευση των προσωπικών δεδομένων, ή τη διευκόλυνση του εκφοβισμού. Είναι γεγονός ότι το διαδικτυακό περιβάλλον που σε μεγάλο βαθμό στηρίζεται στην ανωνυμία, επιτρέπει στους χρήστες να μην είναι ειλικρινείς στην αυτοπαρουσίασή τους (Yurchisin et al., 2005), συχνά προβάλλοντας έναν εαυτό περισσότερο κοινωνικά επιθυμητό από την πραγματική, εκτός Διαδικτύου ταυτότητά τους (Zhao et al., 2008).

Οι κίνδυνοι που μπορούν να προκύψουν κυρίως για παιδιά και νέους εμπίπτουν στις εξής κατηγορίες: *παράνομο περιεχόμενο* (μανιφέστα μίσους και εικόνες κακοποίησης παιδιών), *ακατάλληλο για κάποιες ηλικίες περιεχόμενο* (πορνογραφία/ σεξουαλικό περιεχόμενο, βία κ.τ.λ.) και *ακατάλληλη επαφή* από ενηλίκους με σεξουαλικό ενδιαφέρον για παιδιά ή από νέους προς άλλους νέους. Τέλος, μια τέταρτη κατηγορία αφορά τις *διαδικτυακές συμπεριφορές* των νέων που μπορούν να εμφανίζονται με τη μορφή εκφοβισμού ή θυματοποίησης (διάδοση φημών, απομόνωση κάποιου από την ομάδα), ενδεχόμενες επικίνδυνες συμπεριφορές (π.χ. αποκάλυψη προσωπικών πληροφοριών, κοινοποίηση προκλητικών φωτογραφιών, απόκρυψη πραγματικής ηλικίας ή συνάντηση με μια άγνωστη διαδικτυακή επαφή) και συμμετοχή σε αντικοινωνικές ή εγκληματικές δραστηριότητες. (European Commission Information Society, 2009).

Στον αντίποδα βρίσκονται απόψεις που θεωρούν ότι οι ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης προσφέρουν ένα απλοποιημένο μέσο επικοινωνιών με μηνύματα βασισμένα σε κείμενο που, μπορεί να στερούνται μεν την έμφυτη πολυπλοκότητα και την απόχρωση της γλώσσας του σώματος, είναι ωστόσο ταχύτερα (Ofcom, 2009).

Γίνονται οι βασικές περιοχές εξερεύνησης ταυτότητας και αυτοέκφρασης, καθώς προσφέρουν την ευκαιρία στους χρήστες τους να εκφράσουν τη δημιουργικότητά τους, να την κοινοποιήσουν σε ένα μεγάλο ακροατήριο και να λάβουν ανατροφοδότηση (Cachia et al., 2007). Έρευνες σχολιάζουν ότι εκπληρώνουν ανάγκες για κοινωνική αναγνώριση, κοινωνική υποστήριξη, και την αίσθηση του «ανήκειν» – ανάγκες που δεν ικανοποιούνται απαραίτητα από τον άμεσο κοινωνικό κόσμο ενός προσώπου (Carlan, 2005).

Έρευνα της McKenna και των συνεργατών της (2002) δείχνει ότι το είδος των αλληλεπιδράσεων που πραγματοποιούνται μέσω ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης μπορεί να οδηγήσει σε ισχυρότερες σχέσεις από αυτές που δύναται μέσω άλλων «πρόσωπο με πρόσωπο» μεθόδων. Ένας λόγος έγκειται στο γεγονός ότι αυτές οι αλληλεπιδράσεις υπόκεινται σε ένα διαφορετικό σύνολο κανόνων. Παραδείγματος χάριν, οι Tidwell και Walther (2002) παρατήρησαν ότι οι διαδικτυακές αλληλεπιδράσεις μπορούν να οδηγήσουν σε περισσότερες δυνατότητες αυτοαποκάλυψης και να ενθαρρύνουν περισσότερο τη διατύπωση

προσωπικών ερωτήσεων χωρίς τους περιορισμούς που κυβερνούν τις τυπικές πρόσωπο με πρόσωπο συνομιλίες.

Η Buote και συνεργάτες (2009) στην έρευνά τους για το ρόλο του δεσμού (attachment) στις διαδικτυακές φιλίες ανακάλυψαν ότι παρουσίαζαν εξίσου υψηλή ποιότητα, οικειότητα και αυτό-αποκάλυψη, παρέχοντας τα απαραίτητα στοιχεία μιας θετικής εναλλακτικής λύσης στις εκτός Διαδικτύου φιλικές σχέσεις. Επιπλέον, ιδιαίτερα ενδιαφέρον αποδεικνύονται ερευνητικά στοιχεία τα οποία υποδεικνύουν ότι η μεγαλύτερη χρήση των διαδικτυακών εργαλείων επικοινωνίας όπως τα email, τα chat room/instant messaging, συσχετίζεται με μειωμένα καταθλιπτικά συμπτώματα (Morgan & Cotten, 2003), με τους ερευνητές να πιστεύουν ότι οι νεαροί ενήλικοι χρησιμοποιούν τα διαδικτυακά εργαλεία επικοινωνίας στην υπηρεσία σημαντικών, εκτός Διαδικτύου ζητημάτων (Subrahmanyam et al., 2008).

Μέρος III: Συμπεράσματα

Είναι ανακριβές να θεωρηθεί ότι ο διαδικτυακός και ο εκτός Διαδικτύου κόσμος είναι χωριστοί, και ότι οι διαδικτυακές δραστηριότητες «έχουν μικρή συνέπεια» (Clark, 1998, p. 180) για τις εκτός Διαδικτύου ζωές των ατόμων. Ο κοινωνικός μας κόσμος περιλαμβάνει και τα δυο αυτά περιβάλλοντα, και ο συντονισμός της συμπεριφοράς μας στις δυο αυτές σφαίρες, είναι μια ικανότητα ιδιαίτερος σημαντική (Zhao et al., 2008).

Αν αναλογιστεί κανείς ότι το Διαδίκτυο σήμερα έχει σαφέστατη συμμετοχή στην εκπαίδευση, κοινωνικοποίηση και επικοινωνία, είναι ξεκάθαρο ότι είναι καίρια η επίδρασή του σε όλους τους ανθρώπους και ειδικότερα στους νέους, που απολαμβάνουν τη χρησιμότητα του από πολύ μικρή ηλικία. Θα πρέπει, λοιπόν, η έρευνα στον τομέα της Ψυχολογίας να είναι σε θέση να συμβαδίσει με αυτές τις διαρκώς μεταβαλλόμενες τεχνολογικές καινοτομίες.

Τα μεικτά και συχνά αντιφατικά συμπεράσματα των παραπάνω ερευνών κάνουν ακόμα περισσότερο επιτακτική την ανάγκη μελέτης της φύσης των διαδικτυακών κοινωνικών δικτύων προκειμένου να κατανοήσουμε τις επιπτώσεις και να αξιολογηθούν ακριβώς τα πιθανά οφέλη ή παρενέργειες που μπορούν να προκληθούν στις νέες γενιές που επιλέγουν την επικοινωνία μέσω Διαδικτύου για τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις τους.

Βιβλιογραφία

- Barnes, S. B. (2003). *Computer-mediated communication: Human-to-human communication across the Internet*. Boston: Pearson Education.
- Baron, N. S. (2008). *Always on: Language in an online and mobile world*. NY: OUP
- Barua, A., Chellappa, R., & Whinston, A. B. (1997). *Social computing: Computer supported cooperative work and groupware*. In G. Salvendy (Ed.), *Handbook of human factors and ergonomics* (pp. 1760–1782). New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Buote, V. M., Wood, E., & Pratt, M. (2009). Exploring similarities and differences between online and offline friendships: The role of attachment style. *Computers in Human Behavior*, 25 (p.p. 560–567), Elsevier.
- Cachia, R., Compano, R. & Da Costa, O. (2007). Gasping the potential of online social networks for foresight. *Technological Forecasting & Social Change*, 74 (2007), 1173-1203,
- Caplan, S. E. (2005). A social skill account of problematic Internet use. *Journal of Communication*, 55, 721–736.
- Chan, D. K. S., & Cheng, D. H. L. (2004). A comparison of offline and online friendship qualities at different stages of relationship development. *Journal of Social and Personal Relationships*, 21, 305–320.
- Clark, L. S. (1998). Dating on the Net: Teens and the Rise of "Pure" Relationships', in S.G. Jones (ed.) *Cybersociety 2.0: Revisiting Computer-mediated Communication and Community*, pp. 159–83. Thousand Oaks, CA: Sage.

- Connell, J., Mendelsohn, G., Robins, R., & Canny, J. (2001). *Effects of communication medium on interpersonal perceptions*. In Paper presented at the 2001 international ACM SIGGROUP conference on supporting group work, Colorado, USA.
- Daft, R., Lengel, R., & Trevino, L. (1987). Message equivocality, media selection, and manager performance. *MIS Quarterly*, 11(3), 355–366.
- European Commission Information Society (2009). Safer Social Networking Principles for the EU.
- Haythornthwaite, C. & Wellman, B. (2002). The Internet in Everyday Life: an Introduction, in B. Wellman and C. Haythornthwaite (eds) *The Internet in Everyday Life*, pp. 3–42. Malden, MA: Blackwell.
- Kraut, R., M. Patterson, V. Lundmark, S. Kiesler, T. Mukhopadhyay & W. Scherlis (1998). Internet Paradox: a Social Technology that Reduces Social Involvement and Psychological Well-being? *American Psychologist*, 53(9), 1017–31.
- Lenhart, A., Madden, M., & Hitlin, P. (2005). *Teens and technology: Youth are leading the transition to a fully wired and mobile nation*. Washington, DC: Pew Internet & American Life Project.
- Markham, A. (1998) *Life Online: Researching Real Experience in Virtual Space*. Walnut Creek, CA: AltaMira Press.
- McKenna, K. Y. A., Green, A. S., & Gleason, M. E. J. (2002). Relationship formation on the Internet: What's the big attraction? *Journal of Social Issues*, 58(1), 9–31.
- Morgan, C., & Cotten, S. R. (2003). The relationship between Internet activities & depressive symptoms in a sample of college freshman. *CyberPsychology & Behavior*, 6, 133–142.
- Nie, N. H. (2001). Sociability, interpersonal relations and the internet: Reconciling conflicting findings. *American Behavioral Scientist*, 45(3), 420–435.
- Nie, N. H. & Erbring, L. (2000). Internet and Society: a Preliminary Report. Palo Alto, CA: *Stanford Institute for the Quantitative Study of Society*.
- Nie, N. H., Hillygus D. S. & Erbring, L. (2002). Internet Use, Interpersonal Relations, and Sociability: a Time Diary Study, in B. Wellman and C. Haythornthwaite (eds) *The Internet in Everyday Life*, pp. 215–43. Malden, MA: Blackwell.
- Ofcom Office of Communications (2008). Social Networking: A quantitative and qualitative research report into attitudes, behaviours and use.
- Pew Project on the Internet and American Life (2000). *Tracking Online Life: How Women Use the Internet to Cultivate Relationships with Family and Friends*. Available from: <http://www.pewinternet.org/reports/index.asp>.
- Scott, V. M., Mottarealla, K. E., & Lavooy, M. J. (2006). Does virtual intimacy exist? A brief exploration into reported levels of intimacy in online relationships. *CyberPsychology & Behaviour*, 9, 759–761.
- Subrahmanyam, K., & Greenfield, P. M. (2008). Communicating online: Adolescent relationships and the media. *The Future of Children: Children and Media Technology*, 18, 119–146.
- Tidwell, L. C., & Walther, J. B. (2002). Computer-mediated communication effects on disclosure, impressions, and interpersonal evaluations: Getting to know one another a bit at a time. *Human Communication Research*, 28(3), 317–348.
- University of California, Los Angeles (UCLA) Center for Communication Policy (2000). *Surveying the Digital Future*. Available from: <http://ccp.ucla.edu/pages/internet-report.asp>.
- Walther, J.B., & Parks, M. (2002). Cues filtered out, cues filtered in: Computer mediated communication and relationships. In M. L. Knapp & J. A. Daly (Eds.), *Handbook of interpersonal communication* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Yurchisin, J., Watchravesringkan, K., & McCabe, D. B. (2005). An exploration of identity re-creation in the context of Internet dating. *Social Behavior and Personality*, 33(8), 735–750.
- Zhao, S., Grasmuck, S., & Martin, J. (2008). Identity construction on Facebook: Digital empowerment in anchored relationships. *Computers in Human Behavior*, 24, 1816–1836. Elsevier.